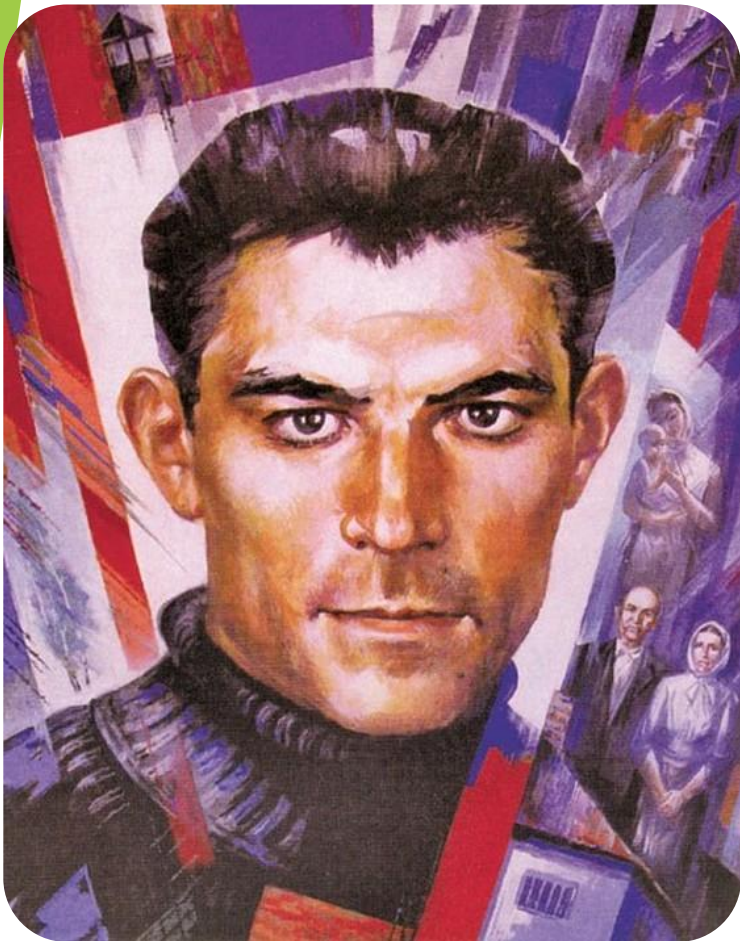

Життєвий і творчий шлях Василя Стуса

*Над презентацією працювала
учениця 11 класу
Вишнякова Діана*

- ▶ *Народився в селянській родині, був четвертою дитиною в сім'ї. У 1939 році батьки – Семен Дем'янович та Ірина Яківна – переселилися в місто Сталіно (нині Донецьк), аби уникнути примусової колективізації. Батько завербувався на один із хімічних заводів. Ще через рік (1940) батьки забрали туди своїх дітей.*

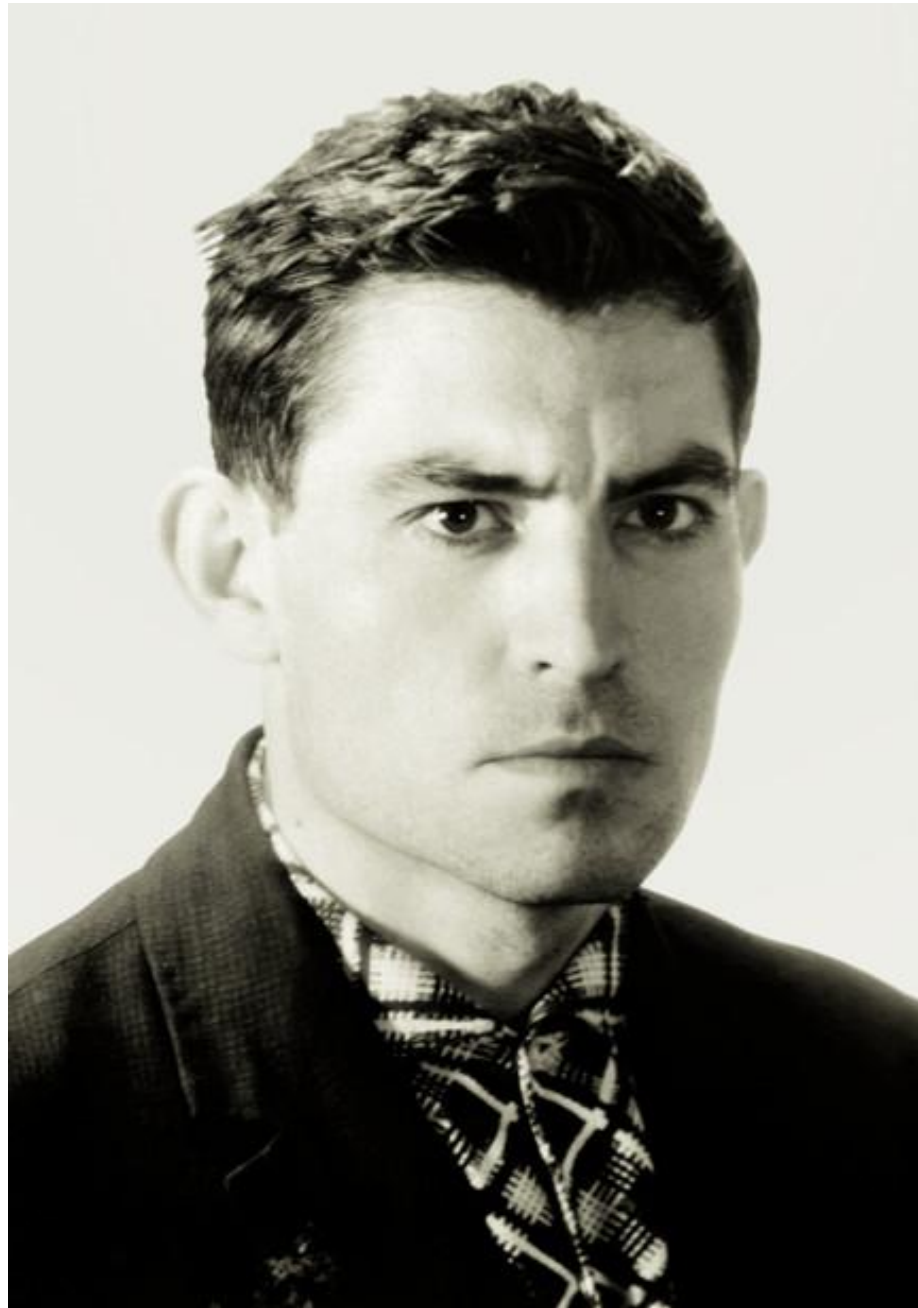
- ▶ У 1944–54 Василь навчався у Донецькій міській середній школі № 265 і закінчив її зі срібною медаллю. Василь вступив на історико-літературний факультет педагогічного інституту міста Сталіно. У студентські роки Стус постійно і наполегливо працював у бібліотеці, разом з Олегом Орачем, Володимиром Міщенком, Анатолієм Лазаренком, Василем Захарченком, Василем Голобородьком був членом літературного об'єднання «Обрій».
- ▶ Закінчивши 1959 навчання з червоним дипломом, три місяці працював учителем української мови й літератури в селі Таужне Кіровоградської області, після чого два роки служив в армії на Уралі. Під час навчання і служби став писати вірші. Тоді ж відкрив для себе німецьких поетів Гете і Рільке; переклав близько сотні їх віршів. Ці переклади було згодом конфісковано і втрачено. 1959 у «Літературній Україні» опублікував свої перші вірші з напутнім словом Андрія Малишка.

- ▶ Після закінчення вишу працював учителем у Таужнянській середній школі Гайворонського району Кіровоградської області. У 1959—1961 роках Василь Стус служив у лавах радянської армії. У 1961—1963 роках викладав українську мову та літературу в середній школі № 23 м. Горлівки. Згодом був підземним плитовим на шахті «Жовтневій» в Донецьку.
- ▶ З березня по жовтень 1963 — літературний редактор газети «Соціалістичний Донбас». Зокрема, працював в україномовній частині редакції цієї газети (з квітня 1963 року по квітень 1965 року у світ вийшло 509 номерів українського «Соціалістичного Донбасу».
- ▶ Власне Василь Стус був зарахований на посаду першого літературного редактора газети, у підпорядкуванні якого було чотири перекладача та дві друкарки. Працював сім місяців, доки не вступив в аспірантуру і не поїхав до Києва на навчання.
- ▶ Вступив до аспірантури Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії наук УРСР у Києві із спеціальності «Теорія літератури». За час перебування в аспірантурі підготував і здав до видавництва першу збірку творів «Круговерть», написав низку літературно-критичних статей, надрукував кілька перекладів із Гете, Рільке, Лорки. Належав до Клубу творчої молоді, який очолював Лесь Танюк.

- ▶ У вересні 1965 під час прем'єри фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» в Києві взяв участь в акції протесту. Стус разом з Іваном Дзюбою, Вячеславом Чорноволом, Юрієм Бадзьом закликав партійних керівників і населення столиці засудити арешти української інтелігенції, що стало першим громадським політичним протестом на масові політичні репресії в Радянському Союзі у післявоєнний час. За участь у цій акції його відраховано з аспірантури.
- ▶ Роки тимчасових робіт (1965–1972) стали найщасливішими роками його життя. Хоча з моменту виступу у кінотеатрі за ним й слідували агенти КДБ, він часто їздив з друзями в подорожі, в ці роки він й знайшов свою кохану.
- ▶ 1965 одружився з Валентиною Василівною Попелюх. 15 листопада 1966 у них народився син – нині літературознавець, дослідник творчості батька Дмитро Стус.
- ▶ Пропозицію Стуса опублікувати 1965 свою першу збірку віршів «Круговерть» відхилило видавництво. Незважаючи на позитивні відгуки рецензентів, було відхилено і його другу збірку – «Зимові дерева». Однак її опублікували в самвидаві. У 1970 книжка віршів поета «Зимові дерева» потрапила до Бельгії і була видана в Брюсселі.
- ▶ Літературна діяльність поета, його звернення у вищі партійні інстанції з протестами проти порушення людських прав і критичними оцінками тогочасного режиму спричинили арешт у січні 1972.

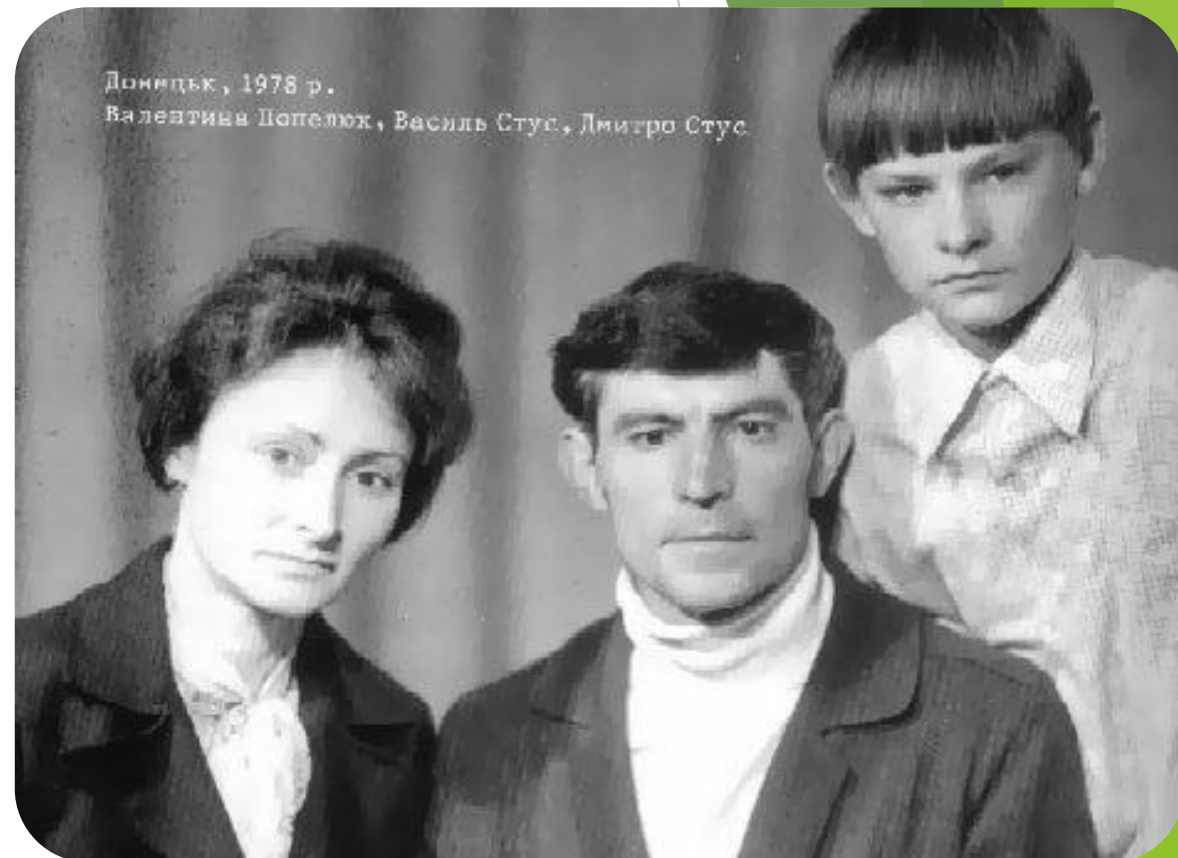

- ▶ 12 січня 1972 року – перший арешт; впродовж майже 9 місяців поет перебував у слідчому ізоляторі. Саме тоді було створено збірку «Час творчості».
- ▶ На початку вересня 1972 київський обласний суд за звинуваченням в «антирадянській агітації й пропаганді» засудив Василя Стуса до 5 років позбавлення волі і 3 років заслання.
- ▶ У своєму коментарі на вирок суду Василь Стус, щодо рецензента Каспрука, сказав що «на руках цього доктора філології – моя кров, як і на руках слідчих Логінова, Мезері, Пархоменка, судді, прокурора і адвоката-прокурора, накиненого силоміць». Висловлюючись загалом про тогочасних рецензентів від КДБ, Стус зазначав, що «їхня вина в проведенні масових репресій така сама, як і штатних кагебістів. Вони такі самі душогуби, як слідчі і судді.».
- ▶ По закінченню строку, Стуса 1977 вислали у селище Імені Матросова Магаданської області, де він працював до 1979 на золотих копальнях.

- ▶ У травні 1980 був знову заарештований, визнаний особливо небезпечним рецидивістом і у вересні засуджений на 10 років примусових робіт і 5 років заслання.
- ▶ Стусові, що з листопада 1980 перебував у таборі ВС-389/36-1 в Кучино (тепер Чусовського району Пермського краю, Росія), заборонили бачитися з родиною, останнє побачення було навесні 1981. Однак його записи 1983 вдалося переправити на Захід. У 1985 році українська діаспора намагалась висунути Василя Стуса на здобуття Нобелівської премії з літератури, але не встигла підготувати всі матеріали відповідно до процедури номінації.

- ▶ Дружина з 1965 – Валентина Василівна Попелюх (нар. 19 червня 1938).
 - ▶ Син – Дмитро Стус, народився 15 листопада 1966. Має двох синів від першої дружини Оксани Стус: Ярослав (нар. 18 травня 1985), випускник КПІ; Стефан (нар. 1991). Друга дружина – Тетяна Щербаченко (у шлюбі з 2003 року).
 - ▶ Старша сестра – Марія Стус (нар. 20 січня 1935). Мешкала разом з родиною на околиці Донецька, у будинку де в молоді роки жив й Василь Стус. Внаслідок російської військової агресії у 2014 році, будинок, що знаходився за 5 кілометрів від Донецького аеропорту, було знищено, а Марія з родиною стала біженкою й перебралася до Києва.
- 25.03.2016 року Володимир Кличко придбав 3-х кімнатку квартиру у Святошинському районі столиці і подарував її Марії Стус.

- ▶ Помер в ніч з 3 на 4 вересня, можливо, від переохолодження. За офіційними даними причина смерті – зупинка серця. Товариш Стуса, також колишній політв'язень, Василь Овсієнко поруч із цією версією висував припущення про загибель від удару карцерними нарами, цілком імовірно, зумисне підлаштовану наглядачами.
- ▶ Похований на табірному цвинтарі у с. Борисово Чусовського району Пермської області.
- ▶ Перепохований 1989 року в Києві на Байковому кладовищі.

► Манера письма Василя Стуса гармонійно поєднала українську традицію із найкращими зразками світової – особливо, європейської спадщини. Так, в студентські роки поет захоплювався Рильським, Верхарном. Згодом, у 60-их, був Пастернак і «необачно велика любов до нього», від якої «звільнився – тільки десь 1965–1966 рр.» («Двоє слів читачеві»). З часом, до поета приходять екзистенціалісти, у філософії яких Стуса зокрема приваблювала ідея «свободи життєвого шляху». Василь Семенович називає Камю серед своїх улюблених письменників.

► Прийоми віршування варіюють від верлібра до різноманітних «фольклорних» стилізацій – художнього наслідування народної творчості. До останніх віднесемо, наприклад, вірш «М'яко вистелив іній».

- ▶ Хоча Стус мав можливість цілісної роботи над збіркою лише з ранніми збірками (тобто – до арешту) й над «Часом творчості», слід розуміти, що кожна книга віршів поета є цілісним текстом. Так, «Час творчості/Dichtenszeit», що фіксує дату мало не кожного вірша, є своєрідним щоденником ув'язненого, міркуваннями над долею, обов'язком, коханням, релігією... Тут вірші перегукуються й доповнюють одне одного, не втрачаючи індивідуальності. Із «Палімпсестами» ситуація ще складніша: оскільки єдиного варіанту збірки нема, вона існує, по суті, у кількох різних «списках», кожен з яких знаходив свій власний шлях на волю (що, до речі, викликає паралелі з літописною традицією). Тому для багатьох віршів маємо варіанти; кожен вірш, отже, розпадається на інші; варіанти перегукуються між собою і з варіантами інших віршів. Це дає підставу стверджувати, що маємо справу з постмодерним елементом у творчості Стуса.

► Усе життя поет використовував свій широкий арсенал поетичних засобів винятково різнобічно; жоден період не виокремлює певний інструмент як важливіший. Втім, у листах до рідних останніх років Стус висловлював думку про те, що йому «не личить римувати» – мовляв, це дитячі забавки. З цим певною мірою узгоджуються свідчення очевидців про те, що остання, втрачена збірка «Птах душі» майже цілком була написана верлібром. У листах до рідних (від 1.08.1982.) зустрічаємо також нарікання на Рільке, якого поет тривалий час високо цінував: «пізній Рільке, тут „алмазний хміль душі“ змінився на кристали роздумів – і то такі втрати, такі знахідки. Здається, трохи він мені вже стає докучливий – Рільке. Надто вже він безплотний, надто – не від життя, сказав би я ще – грішний чистотою своєю в світі по страшній війні 1914-18 р., про яку йому не ходило, здається». Іншу літературну любов – Гете, Стус проніс через усе життя.

- ▶ *Вагомий внесок в українську літературу зробив Василь Стус і на терені перекладу. Варто згадати його блискучі переклади з Гете й Рільке (Сонети до Орфея, Дуїнські елегії).*
- ▶ *З німецької Стус також переклав вірші Пауля Целана, Альберта Еренштайна, Готтфріда Бенна, Еріха Кестнера, Ганса Магнуса Енценсбергера; з англійської – поезії Кіплінга, з італійської – Джузеппе Унгаретті, з іспанської – твори Федеріко Гарсія Лорки, з французької – Гі де Мопассана, Артюра Рембо, Рене Шара. Перекладав також зі слов'янських мов.*

ЙОГО,

- ▶ *Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що вам, богове, низько не клонюся
в передчутті недовідомих верств.
Що жив-любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
і в смерті обернуся до життя
своїм стражденним і незлим обличчям,
як син, тобі доземно поклонюсь
і чесно гляну в чесні твої вічі,
і чесними сльозами обіллюсь.
Так хочеться пожити хоч годинку,
коли моя розів'ється біда.
Хай прийдуть в гості Леся Українка,
Франко, Шевченко і Сковорода.
Та вже! Мовчи! Заблуканий у пущі,
уже не ремствуй, позирай у глиб,
у суще, що розпукнеться в грядуще
і ружею завітне коло шиб.*

